
Servitia castris – Rabszolgák a római hadseregben

*Morris Silver*nek 2016-ban az *Ancient Society*-ben megjelent tanulmánya a rabszolgák helyzetével foglalkozik a hadseregben. Az utókorra maradt római törvények és más szövegek elég határozottan állítják, hogy e társadalmi réteg alkalmazása a római hadseregben törvénytelen volt, sőt egyenesen az ősi római szokások ellenezték a gyakorlatot. Az ókori Római Birodalom története során azonban többször előfordult, hogy rabszolgák szolgáltak hadseregben, s erre a lehetőséget az biztosította, hogy e rabszolgákat maga a római hadsereg birtokolta. A szerző célja, hogy a *servitia castris*, vagyis a tábori rabszolgák mozgásterét, szerepkörét és hovatartozását, valamint státuszát vizsgálja.

A tanulmány egyik legfontosabb eleme a rabszolgák és a hadsereg közötti jogi viszony felmérése. A szerző több rendelkezést sorakoztat fel annak igazolására, hogy a római ősi hagyomány és törvények kifejezetten ellenzik a rabszolgák hadseregben való alkalmazását. Ennek oka a szövegek szerint sem az, hogy a csoport a társadalmi hierarchia alsó, lenézett rétegéhez tartozik, hiszen számtalan rabszolgáról tudjuk, hogy magasabb gazdasági-szociális státuszba küzdhette magát, mint egy-egy római polgár.

A servi alkalmazásának elsősorban akadálya az, hogy két úrnak, dominusnak nem szolgálhattak. Ez tudniillik kizárta annak lehetőségét, hogy rabszolga katonai esküt (*sacramentum militare*) tegyen, ugyanis ez korlátozta volna a tulajdonos egyébként korlátlan hatalmát rabszolgája felett. Ez az akadály azonban eltűnik abban az esetben, ha a rabszolgák tulajdonosa maga a hadsereg, ami viszont felveti a kérdést: volt-e jogilag lehetősége a legioknak, hogy tulajdonjogot gyakoroljanak. A szerző több érvet is felsorol a *servitia castris* létezésének létjogosultságára.

A szerző tanulmányában elemezi, milyen elnevezési formái lehetnek a hadsereg tulajdonában lévő rabszolgáknak, ennek során hosszasan tárgyalja a calones (kb. tábori szolga) és a lixae (kb. markotányos) jogi helyzetét, szerepét; és a munka ezen részének konklúziójaként megállapítja, hogy míg előbbi csoportba tartozók valószínűsíthetően szabad jogállásúak, addig utóbbi, a lixae majdnem biztosan rabszolga státuszúak voltak. A következő részben az őket említő feliratos anyag vizsgálatára kerül sor. Ennek során Morris vizsgálja például a rabszolgák hadsereggel kapcsolatos munkaköreit. Jóllehet kevés feliratos anyag áll rendelkezésünkre a lixaevel kapcsolatban, az mégis megállapítható, hogy olykor betöltöttek katonai szerepet azon kívül, hogy egyébként tábori szolgálatban álltak.

A harmadik fejezet azzal foglalkozik, milyen nem harcászati feladatokat láttak el a rabszolgák a hadseregben. A tanulmány szerint foglalkozhattak kereskedéssel a katonák között, többnyire étellel, ahogy erről több ókori szerző beszámol, köztük Sallustius és Frontinus is. Morris szerint a kereskedelmi kapcsolatok létesítése és fenntartása katonai csapatok között, valamint a külvilággal a hadsereg tulajdonában lévő rabszolgák feladata lehetett, amellet, hogy piacokat, kereskedelmet ellenőriztek, közvetítő szerepet tölthettek be. Ez a szerepkör azonban nem új a rabszolgák munkakörét tekintve, ugyanis a magánemberek tulajdonában lévő servi hasonlóképpen elláthattak kereskedelmi feladatokat.

A negyedik részben a collegiumhoz tartozó „katonákat” vizsgálja a szerző, amelyre példaként a capsarii-t, vagyis a hadseregben szereplő ápolókat hozza Morris Silver. Mivel azonban a katonák nem alkothattak collegiumot, hiszen ezt törvény tiltotta, a szerző megkérdőjelezi, hogy ők valóban katonák lettek volna. A tanulmány negyedik fejezetében ezért részkonklúzióként olvashatjuk, hogy a hadsereghez tartozó capsarii csakugyan rabszolgák lehettek. Ebben az esetben ezek a hadseregben szolgáló férfiak engedélyt kaptak arra, hogy collegiumot formáljanak.

A szerző ezek után az ötödik fejezetben az Africa provinciában állomásozó, ott rendfenntartással foglalkozó Legio III Augusta rabszolgáit és felszabadított rabszolgáit veszi vizsgálat alá. Feltehetően azokat a

rabszolgákat, akiknek alapvetően pénzügyi feladataik voltak, maga a császár birtokolta, ezért felettük ő gyakorolt teljes tulajdonjogot is. A rövid fejezet célja az volt, hogy különböző források alapján bebizonyítsa a szerző, hogy a korábban vizsgált rabszolgák közül sem a *lixae*, sem a *capsarii*, sem pedig a szabadként vagy esetenként rabszolgaként emlegetett *calones* nem közvetlenül a császár tulajdonában álltak, hanem mindannyian az adott katonai egység törvényes tulajdonosaik voltak.

A hatodik fejezetben a névadási szokásokat, valamint egyéb indikátorokat vesz szemügyre a szerző. Ebben a vizsgálat alapja, hogy sok feliratos emlék olyan katonákról számol be, akik egy névvel rendelkeztek csupán. A római névadási szokások alapján *tria nomina* vagyis három név járt egy szabad férfinak, így a római katonáknak is. A szerző kutatásainak eredményeképpen olyan esetekkel találkozunk, ahol az illetőt csupán egy névvel jelölik meg, mégis a római hadseregben szolgáltak. A Római Birodalomban a rabszolgák voltak azok, akik egyelemű névvel rendelkeztek. Morris Silver ezzel próbálja igazolni végső soron a bevezetésben felállított hipotézisét, hiszen az egynevűség tulajdonképpen az adott pillanatban fennálló rabszolgastátuszt mutatja.

A tanulmány konklúziója összefoglalja annak eredményeit. A szerző tudja, hogy pontos adatokkal sosem fogunk tudni szolgálni a rabszolgák jelenlétéről a római hadseregben, azonban néhány, legalább közvetett bizonyítékunk mégis csak van rá – legyenek azok irodalmi szövegek vagy feliratok –, hogy a római hadsereg tulajdonjogot gyakorolt bizonyos rabszolgák felett, akiknek nem elsősorban katonai feladataik voltak, hanem a hadsereg egyéb különleges igényeinek tettek eleget: például ápolók vagy kereskedők lehettek. Ezek a rabszolgák a rabok, vélhetően háborús foglyok közül kerültek ki. A szerző továbbá olyan esetekről is beszámol, ahol polgárjoggal nem rendelkezők, peregrini álltak *lixaenak*. A tartományok lakói számára ez egy megbízható munkalehetőség, sőt a társadalmi felemelkedés egyfajta lehetősége is volt, természetesen csak a felszabadulás elnyerése után.

Morris Silver, 2016. *Public Slaves in the Roman Army: An Exploratory Study* (Állami rabszolgák a római hadseregben: felderítő tanulmány). *Ancient Society*, 46. 203–240. o.

Gacsal Dóra